Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi Cilt:19, No:1 (Yıl: 2020), s. 269-299

AVRUPA ENTEGRASYONUNUN KRİZİ, REFORMLAR VE SOSYAL TARAFLAR: NASIL BİR UZLAŞI?

Elif UZGÖREN[*]

Araştırma Makalesi

Öz

Bu çalışmanın iki amacı vardır. İlki Avrupa entegrasyonunun krizinin Avrupa Çalışmaları literatüründe nasıl çalışıldığını ve ne gibi reform stratejilerinin önerildiğini analiz etmektir. İkincisi ise Avrupa sermaye grupları ve emek hareketinin ve Avrupa Birliği'nin kurumlarının krizi nasıl değerlendirdiği ve geleceğe dair nasıl bir entegrasyon tasarladığını tartışmaktır. Çalışmada, anaakım literatürün krizi entegrasyon politikalarının kötü yönetiminden kaynaklandığını vurgularken, eleştirel siyasal iktisat yazınının literatüre özellikle dört katkısının olduğu tartışılmıştır: Avro-krizini küresel faktörlere içkin analiz etmesi; analizlerine sınıf politikalarını entegre etmesi; Avrupa entegrasyonunun açmazlarının ve alternatif politikaların sorgulanması. Çalışmada ayrıca Avrupa entegrasyonunun geleceğine dair tartışmalar konusunda Avrupa sermayesinin dijital Tek Pazar'ın kurulmasını önerirken, Avrupa emek hareketinin daha iddialı bir Sosyal Gündem ile sosyal adalet, insana yakışır iş ve adil dijitalleşmeyi sağlamayı hedeflediği vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa entegrasyonu, siyasal iktisat yaklaşımları, kriz, reform süreci, Avrupa*

Crisis of European Integration, Reforms and Social Forces: What Kind of a Compromise?

Abstract

This study has two aims. First, it aspires to uncover how European integration crisis is explained and what kind of reforms are proposed in European studies literature. Second, it aims to study what kind of strategies European capital and

[*] Dr. Öğr. Üyesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, İşletme Fakültesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, elif.uzgoren@deu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9297-5889.
Makalenin Gönderilme Tarihi: 03/03/2020 Kabul Edilme Tarihi: 21/05/2020

labour groups as well as European institutions develop regarding the reform process and debates around the future of European integration. It argues that whereas mainstream reads crisis as mismanagement, critical political economy contributes to situate Euro-zone crisis within structural dynamics, integrate policies of social classes and question contradictions and alternatives. The representatives of European capital prioritizes strategies to form digital Single Market, whereas European labour prioritizes a more ambitious Social Agenda to guarantee social justice, decent work and just digitalization.

Keywords: *European integration, political economy, crisis, reform process, Europe*

Giriş

Avrupa entegrasyonu kuruluş amaçlarından biri olan İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kıtada çıkabilecek olası başka bir savaşı engellemekte başarılı olmuştur. Dünyada sosyo-ekonomik olarak gelirin görece daha eşit dağıtıldığı bir entegrasyon modelidir. Diğer bölgeselleşme hareketleri ile kıyaslandığında, tek para birimi, Schengen ve Avrupa Sosyal Modeli gibi politikalarla üye ülkeler ve toplumları arasında entegrasyonu daha derin bağlarla kurabilmiş bir bölgeselleşme modeli olarak kabul görmüştür. Ancak küresel kriz ile birlikte Avrupa entegrasyonu son on yılda daha zorlu sınavlardan geçmektedir. Ekonomik olarak Avrupa Birliği (AB) krizden ciddi şekilde etkilenmiştir. Örneğin, 2009 yılında Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) Dünya'da %-1.6, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) %-2.5 küçülürken, AB %-4.3 küçüldü.[1] 2010 ve 2018 yılları arasında Dünya %2.9, ABD %2.1 büyürken, AB %1.5 büyüdü.[2] AB'nin dünya refahından aldığı pay 2004 yılında %26 iken, bu oran 2015 yılında %22'ye geriledi.[3] Krizin özellikle Güney Avrupa'daki Akdeniz ülkelerinde daha ağır hissedilmesi Avrupa entegrasyonunun üye ülke ekonomileri arasında ne kadar yakınsama sağladığı sorusunu gündeme taşıdı. Örneğin, 2012 yılında AB'de işsizlik

[1] Dünya Bankası, 'GDP Growth (Annual %)', Erişim Tarihi: Ekim 18, 2019. https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2018&locations=EU&start=1990

[2] Dünya Bankası, 'GDP Growth (Annual %)'.

[3] Avrupa Komisyonu, 'White Paper on the Future of Europe, Reflections and scenarios for the EU27 by 2025', 2017, Erişim Tarihi: Kasım 15, 2019. https://ec.europa.eu/commission/future-europe/white-paper-future-europe-and-way-forward_en

ortalaması %10.5 iken, bu oran Yunanistan'da %24.5, İspanya'da %24.8, Portekiz'de %15.8 seviyesindeydi.[4] Genç işsizlik oranı 2014 yılında Yunanistan'da %53, İspanya'da %57.9 iken Almanya'da %7.6, İngiltere'de %16.7 idi.[5] Bu veriler ışığında Avrupa entegrasyonunun üye ülke ekonomileri arasında yakınsama yaratmaktan çok uzak olduğu vurgulandı. Aksine entegrasyonun küresel piyasalarda rekabet edebilen, ihracata dayalı, düşük faiz oranları ve sıkı para politikalarını destekleyen Kuzey Avrupa ülkeleri ile talebin daha ziyade iç piyasada üretildiği, kamu sektörünün ve sendikal hareketlerin görece gelişmiş olduğu Güney Avrupa ülkeleri arasındaki makasın ve eşitsizliklerin giderek arttığı bir yapıyı ürettiği tartışıldı. Siyasi olarak da entegrasyon süreci ciddi bir dönemden geçmektedir. 23 Haziran 2016'da yapılan Brexit referendumunda katılımcıların %51.9'u üyelikten ayrılma yönünde oy kullandı. Akabinde Fransa için Frexit ve Yunanistan için Grexit gibi üyelik konusunun referendum ile halk nezdinde tartışmaya açılması tartışıldı. Suriye iç savaşının neden olduğu mülteci krizi gibi önemli konularda AB üye ülkelerinin ortak bir pozisyon geliştirememeleri AB'nin meşruiyetini da tartışmaya açtı. Almanya için Alternatif (AfD) partisinin oylarının artışı, Hollanda'da yabancı düşmanı Özgürlük Partisi (PVV) veya İtalya'da 5 Yıldız Hareketi gibi Avrupa siyasetinde artan popülizm ve aşırı sağın yükselişi de ekonomik krizin siyasi alanda yansımalarının boyutlarını gözler önüne serdi. Bir önceki dönem Avrupa Komisyonu Başkanı Juncker Avrupa tarihinde krizlerin olduğunun altını çizer ancak tecrübe ettiğimiz dönemin 'varoluşsal' bir kriz olduğunu vurgular. Çünkü üye ülkeler arasında çok az ortak zemin bulunmaktadır ve ülkelerin nadiren beraber çalışma konusunda istekli olduklarını gözlemlemek olasıdır.[6]

---

[4] Eurostat, 'Unemployment Rate Annual', Erişim Tarihi: 17 Kasım, 2019. https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tipsun20&plugin=1

[5] Dünya Bankası, 'Youth Unemployment (% of total labour force ages 15-24)', Erişim Tarihi: 25 Kasım, 2019. http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.1524.ZS

[6] Avrupa Komisyonu, 'State of the Union, Towards a Better Europe – A Europe That Protects, Empowers and Defends', 2016, 6, Erişim Tarihi: 25 Kasım, 2019. https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c9ff4ff6-9a81-11e6-9bca-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-search

Bu tarihsel gelişmeler ışığında bu çalışmanın iki amacı vardır. İlk olarak, literatürde krizin nasıl çalışıldığı ve krizi aşmak için ne gibi öneriler geliştirildiği analiz edilecektir. Avrupa entegrasyonu için geleceğe dair ne gibi öneriler geliştirilmekte ve ne gibi hedefler tartışılmaktadır? Eleştirel siyasal iktisat yazını tartışmalara ne gibi bir katkı sağlamaktadır? İkinci olarak Avrupa sermaye ve emek hareketinin ve AB'nin kurumlarının resmi politikaları incelenecektir. Avrupa sermayesi ve Avrupa emek hareketi krizi nasıl okumakta ve ne gibi bir yol haritası önermektedir? AB kurumları ne gibi politikalar öne sürmektedirler? Geleceğe dair nasıl bir Avrupa tasarlanmaktadır? Özetle bu çalışma Avrupa çalışmaları literatürüne odaklanarak gelinen noktada krizin nasıl çalışıldığı ve nasıl aşılacağı üzerine neler önerildiğini araştırmayı amaçlar. Avrupa çalışmaları literatürü içinde eleştirel çalışmalar çok yer bulamamıştır. Hatta, Manners ve Whitman'a göre özellikle sosyo-ekonomik güç ilişkilerini sorunsallaştıran araştırmalar ve toplumsal cinsiyet çalışmaları anaakım Avrupa çalışmaları literatüründen 'Avrupa şüpheciliği' nedeniyle dışlanmışlardır.[7] Benzer bir tespiti Wallace da yapar. Avrupa çalışmaları literatürü genelde Avrupa entegrasyonuna daha olumlu yaklaşan araştırmacılar tarafından geliştirilmiş, eleştirel çalışmalar 'Avrupa düşmanlığı' temelinde dışlanmıştır.[8] Eleştirel yaklaşımların dışlanması durumu Avrupa çalışmaları literatürünü krizi anlamak ve çözüm üretmek konusunda daha savunmasız bırakmıştır.[9] Avrupa çalışmaları disiplini için uluslararası literatürde görülen sosyo-ekonomik güç ilişkilerini sorunsallaştıran eleştirel araştırmaların literatürden dışlanması durumu Türkçe literatür için de geçerlidir. Türkçe literatürde entegrasyonun krizi, nedenleri, reform süreci ve Avrupa'nın geleceği tartışmalarına yer veren çalışmalar bulunmaktadır.[10] Bu çalışmalar genelde ekonomi ve siyaseti ayrı ayrı ele alır.[11] Siyaseti ve ekonomiyi beraber inceleyen siyasal iktisat

[7] Ian Manners ve Richard Whitman, 'Another Theory is Possible: Dissident Voices in Theorising Europe', *Journal of Common Market Studies* 54, no 1, (2016): 3-4.

[8] Helen Wallace, 'The JCMS Annual Review Lecture: In the Name of Europe', *Journal of Common Market Studies* 55 (2017): 11.

[9] Manners ve Whitman, 'Another Theory is Possible…', 10.

[10] Ziya Öniş ve Mustafa Kutlay, 'Ekonomik Bütünleşme/Siyasal Parçalanmışlık Paradoksu: Avro Krizi ve Avrupa Birliği'nin Geleceği', *Uluslararası İlişkiler* 9, no 33, (2012): 3-22.; Ayhan Kaya, *Avrupa'da Popülist Sağın Yükselişi: Karşılaştırmalı Analiz için Teorik Araçlar*, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2016).; Dilek Yiğit, 'Küresel Ekonomik Kriz Öncesi ve Krizin Etkileri ile Mücadele Sürecinde Avrupa Birliği'nde Ekonomi Yönetimi', *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* 1, no 1, (2012): 135-168.

[11] İlhan Dağdelen, 'Avrupa Bütünleşme Sürecinde Yunanistan'ın Borç Krizi', *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* 10, no 2, (2011): 1-26.; Kamil Güngör, 'Avrupa Birliği Ülkelerinde Borç Krizi ve Türkiye', *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 5, no 4, (2017): 259-273.; Ayhan Kaya, *Avrupa'da Popülist Sağın Yükselişi*….; Ayselin Yıldız, 'Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık' *Göç Araştırmaları Dergisi* 3, no 1, (2017): 36-67.

yaklaşımından konuyu açıklayan çalışmalar ise genelde anaakım siyasal iktisat perspektifinden etkilenmişlerdir.[12] Bu literatür Avrupa sınıf politikalarına yer vermemekte, kapitalist birikim süreçlerini ve emek hareketini göz ardı etmekte ve krizi sosyo-ekonomik içeriğinden bağımsız değerlendirmektedir. Türkçe yazında krizi tartışan eleştirel siyasal iktisat yaklaşımları ise azdır.[13] Bu çalışmalar tartışmalarında küresel krize ağırlık vermişlerdir. Avrupa entegrasyonu üzerine yazılan Türkçe literatürde eleştirel siyasal iktisat yazını ise neredeyse tamamen göz ardı edilmiştir. Mevcut çalışma bu boşluğu doldurmayı amaçlar. Çalışmada ilk olarak literatürde krizin nedenlerinin ne olduğu üzerine yapılan tartışmalar özetlenecek ve reform konusunda neler önerildiği tartışılacaktır. Bu başlık altında literatür anaakım çalışmalar ve eleştirel siyasal iktisat yazını üzerinden iki kategoride ele alınacaktır. Ardından Avrupa sermaye ve emek hareketinin ve AB kurumlarının kriz ve geliştirilen stratejiler üzerine politikaları analiz edilecektir.

I.Avrupa Çalışmaları ve Avrupa Entegrasyonunun Krizi

Anaakım literatür krizin daha ziyade politika bazında yapılan hatalardan, sürecin iyi yönetilememesinden veya pazar mekanizmasının yeterince çalıştırılamamasından kaynaklandığını vurgular. Bu literatür krizin nedenlerini tartışırken özellikle üç noktaya vurgu yapar: AB'nin krizi çözmek için yeterli siyasi irade göstermemesi, artan devlet borçları, Kuzey ve Güney Avrupa ülkeleri arasındaki makroekonomik farklılıklar.[14] Literatürde başka bir açıklama krizin maliye politikalarının yeterince koordine edilmemesinden kaynaklandığı yönündedir. Yeknesak bir para politikasının tüm üye ülkeler için uygulanması üye ülkeler arasında üretim ve rekabet gücünün asimetrik gelişimine neden olmuş ve cari açıklarda büyük dengesizlikler üretmiştir.[15] Tek para politikası Yunanistan, İrlanda,

[12] Mustafa Kutlay, 'Euro Krizinin Politik Ekonomisi ve AB'nin Uluslararası Sistemdeki Geleceği' içinde *Ülke Deneyimleri Işığında Küresel Kriz ve Yeni Ekonomik Düzen*, ed. Fikret Şenses, Ziya Öniş ve Caner Bakır (İstanbul: İletişim, 2013), 169-185.; Ziya Öniş ve Mustafa Kutlay, 'Ekonomik Bütünleşme/Siyasal Parçalanmışlık Paradoksu…'.

[13] Ümit Akçay ve Ali Rıza Güngen, *Finansallaşma, Borç Krizi ve Çöküş, Küresel Kapitalizmin Geleceği* (Ankara: NotaBene, 2014).; Bağımsız Sosyal Bilimciler, *Türkiye'de ve Dünyada Ekonomik Bunalım 2008-2009* (İstanbul: Yordam, 2011).

[14] Loukas Tsoukalis, 'The JCMS Annual Review Lecture The Shattering of Illusions –And What Next?' *Journal of Common Market Studies* 49, Annual Review, (2011): 25-26.

[15] Richard Baldwin ve Daniel Gros, 'Introduction: The Euro in crisis – What to do?' İçinde *Completing the Eurozone Rescue: What More Needs to Be Done?*, ed. Richard Baldwin, Daniel Gros ve Luc Laeven, (London: Centre for Economic Policy Research (CEPR), 2010), 4.

Portekiz ve İspanya gibi Akdeniz ülkelerinde büyük cari açıklara neden olurken, Almanya, Fransa, Avusturya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg gibi ülkeler cari fazla vermişlerdir. Entegrasyonun aslında öngörüldüğü gibi otomatik bir süreçle AB'nin merkez ve çeper ülkeleri arasında ekonomik yakınsama getirmediği sonradan anlaşılmıştır.[16] Bir diğer hata bankaların borçlandırma politikalarının aşırı genişlemesidir. Örneğin İrlanda'da toplam bankaların varlıklarının GSYİH'ye oranı 2001 yılında %360'dan 2007 yılında %705'e, Fransa'da aynı oran aynı yıllar için %229'dan %373'e, İtalya'da %148'den %220'ye ve İspanya'da %177'den %280'e yükselmiştir.[17]

Anaakım literatürün önerdiği reformları özellikle beş başlıkta toplamak olasıdır. İlk olarak Avrupa Merkez Bankası fiyat istikrarındaki bağımsız duruşunu korumalı ancak mali istikrarı da temel politika belirleyici olarak göz önünde bulundurmalıdır.[18] İkinci olarak finans ve bankacılık düzenlemelerinde şeffaflığın sağlanması ve Avrupa Borç Önergesi (European Debt Resolution) mekanizması aracılığıyla Yunanistan gibi borçlu ülkelerin borçlarının yeniden yapılandırılması gerekmektedir.[19] Eichengreen, banka stres testlerinin kamuya açıklanmasının ve zayıf pozisyondaki bankaların sermaye yapılarının yenilenmesi gerektiğinin altını çizer.[20] Üçüncü olarak Akdeniz üye ülkeleri makroekonomik istikrarsızlıklarını düzenlemek için rekabet güçlerini arttırırken, ücretlerin yeniden düzenlenmesini içeren emek piyasalarındaki acı reçeteleri kabul etmelidirler.[21] Dördüncü olarak bazı yapısal reformlar göz önünde bulundurulur. Özellikle Almanya gibi ticaret fazlası veren ülkeler hizmet sektörünün reformu ile iç talebi arttırmaya yönelik politikalar izlerken, Akdeniz üye ülkeleri için büyümeyi arttırmaya yönelik ihracatı teşvik eden politikalar önerilmektedir.[22] Son olarak, küreselleşmenin siyasi kurumlar tarafından düzenlenmesi ve Avrupa düzeyinde ekonomik politikaların güçlendirilmesi de savunulur. Örneğin, Ekonomik ve Parasal Birlik'in (EPB) siyasi bir birlik ile desteklenmesi önerilir.[23] Tsoukalis EPB'deki ekonomik

[16] Loukas Tsoukalis, 'The JCMS Annual Review Lecture…', 21.
[17] Richard Baldwin ve Daniel Gros, 'Introduction: The Euro in crisis…', 4.
[18] Ibid.,18.
[19] Ibid.,19.
[20] Barry Eichengreen, 'Drawing a line under Europe's crisis', İçinde *Completing the Eurozone Rescue: What More Needs to Be Done?*, ed. Richard Baldwin, Daniel Gros ve Luc Laeven, (London: Centre for Economic Policy Research (CEPR), 2010), s. 26.
[21] Richard Baldwin ve Daniel Gros, 'Introduction: The Euro in crisis…', 20.
[22] Ibid.
[23] Paul De Grauwe, 'How to embed the Eurozone in a political union', İçinde *Completing the Eurozone Rescue: What More Needs to Be Done?*, ed. Richard Baldwin, Daniel Gros ve Luc Laeven, (London: Centre for Economic Policy Research (CEPR), 2010), s. 29.

yönetişim kurallarının ve kurumlarının güçlendirilmesinin para politikasını da güçlendireceğini söyler.[24]

Eleştirel siyasal iktisat yazını ise tartışmaya özellikle dört katkı yapar. İlki, Avrupa entegrasyonu bir bölgeselleşme hareketi olarak yapısal faktörler içinde analiz edilmelidir. Buradan hareketle kriz yapısaldır ve Avrupa entegrasyonunun krizi küresel krizden bağımsız düşünülemez. Kriz kapitalist gelişmeye içkindir ve aşırı üretim veya eksik tüketim olarak kendini gösterir.[25] Krizler kapitalist sistemde daha verimsiz olan sermayenin tasfiye edildiği ve sömürünün artmasını sağlayacak yeni bir birikim stratejisinin kurulduğu sermayenin yeniden yapılanma süreçleridir.[26] Küreselleşme ticaret ve finansın liberalleşmesi ile ulusötesi alana taşındığı, ulusötesi firmaların ve neoliberał fikirlerin hâkim duruma geldiği kapitalist bir süreç olarak tanımlanır.[27] Avrupa entegrasyonu da 1980'lerden itibaren küreselleşme ve neoliberal politikalar ile belirlenmiştir ve iş piyasalarının esnekleşmesi, para politikaları, finansal piyasaların serbestleşmesi, Avrupa pazarında sermayenin serbest dolaşımı gibi politikalar belirleyici olmuştur.[28] Eleştirel siyasal iktisat yazınının ikinci katkısı entegrasyonu Avrupa'yı referans alan sınıflar arasında bir sınıf mücadelesi sonucunda şekillenen bir politika olarak açıklamasıdır. Avrupa entegrasyonunu ulusal alanın yanında ulusötesi alanda da gerçekleşen bir sınıf mücadelesi olarak açıklar.[29] Ulusötesi sermaye grupları AB'yi kendine referans alarak özellikle Maastricht Anlaşması'nı takiben pazarın serbestleştiği ancak sosyal politikaların da eklemlendiği 'gömülü neoliberal' bir hegemonya projesini hâkim duruma getirmişlerdir.[30] Emekçi kesimler ise küreselleşmenin sermaye lehine serbest dolaşımın önünü açmasına paralel ulusötesi alanda

[24] Loukas Tsoukalis, 'The JCMS Annual Review Lecture…', 28 ve 34.

[25] Peter Burnham, 'Class, Capital and Crisis: A Return to Fundamentals', *Political Studies Review* 8 (2010): 28.

[26] John Holloway, 'Crisis, Fetishism, Class Composition' içinde *Open Marxism, Volume II Theory and Practice,* ed. Werner Bonefeld, Richard Gunn ve Kosmas Psychopedis, (London: Pluto, 1994), 164.

[27] Andreas Bieler, *Globalisation and Enlargement of the European Union, Austrian and Swedish Social Forces in the Struggle over Membership,* (London: Routledge, 2000), 36.

[28] Joachim Becker ve Johannes Jäger, 'Integration in crisis: A regulationist perspective on the interaction of European varieties of capitalism' *Competition & Change* 16, no 3, (2012): 174.

[29] Örneğin Andreas Bieler, *Globalisation and Enlargement of the European Union….*; Bastiaan van Apeldoorn, *Transnational Capitalism and the Struggle over European Integration*, (London: Routledge, 2002).

[30] Bastiaan Van Apeldoorn, *Transnational Capitalism and the Struggle over European Integration*, 158 ve 159.

dayanışma gibi yeni stratejiler geliştirdiler ancak daha ziyade savunmacı bir pozisyonda kaldılar.[31] Avro krizi ise bu anlamda Avrupa sermaye kesimlerinin hâkim stratejilerinin başarısız olduğunu gösterir. Avrupa'da yaygınlaşan protestolar, artan milliyetçilik ve yabancı düşmanlığı aslında neoliberal hegemonyanın da krizidir.[32] Avrupa ulusötesi sermaye gruplarının neoliberal projeyi uygularken toplumsal rızayı alamaması krizi doğurmakta ve demokratik süreçlerin göz ardı edilmesi otoriter neoliberal bir sürece doğru evrilmektedir.[33] Bu aşamada, egemen sınıflar muhalif kesimlerin onayını almak konusunda daha az isteklidir ve rıza mekanizmalarını yok sayarak neoliberalizmin daha cezalandırıcı bir eğilimle yürütüldüğü bir dönemden de geçildiği değerlendirmesi yapılabilir.[34] Eleştirel siyasal iktisat yazınının üçüncü katkısı entegrasyonun çelişkilerine dikkat çekmesidir. Entegrasyon pazarların liberalleşmesi olarak bilinen negatif entegrasyon üzerinden gelişmiş, üye ülkelerin sosyo-ekonomik olarak yakınsamasını sağlayacak pozitif entegrasyon zayıf kalmıştır. Bir başka ifade ile para politikaları ulusötesi Avrupa düzeyinde belirlenirken, çalışma ilişkileri ve sosyal politika ulusal düzenlemelere bırakılmıştır.[35] Başka bir önemli çelişki kuşkusuz ihracata dayalı ekonomiler ve sıkı para politikalarını destekleyen Kuzey Avrupa merkez ülkeleri ile ekonomileri iç talebe dayanan ve cari açık veren çeperdeki Güney Avrupa ülkeleri arasındaki asimetrik ilişkidir.[36] Bu asimetrik ilişki sadece farklı ekonomik yapılardan değil, aynı zamanda asimetrik gelişen birikim modelinden de kaynaklanır. İhracata dayalı Alman ekonomisi ticarette fazla verirken, çeperdeki Akdeniz üye ülkelerinin ticaret açıkları Alman cari fazlasıyla finanse edilmiş ve asimetrik birikim ilişkisi

[31] Örneğin Andreas Bieler, 'European Integration and the Transnational Restructuring of Social Relations: The Emergence of Labour as a Regional Actor?', *Journal of Common Market Studies* 43, no 3, (2005): 461-84.; Andreas Bieler ve Ingemar Lindberg (eds), *Global Restructuring, Labour and the Challenges for Transnational Solidarity*, (London: Routledge, 2011).

[32] Bastiaan van Apeldoorn, 'The European capitalist class and the crisis of its hegemonic project' İçinde *Socialist Register*, ed. Leo Panitch ve Greg Albo (Pontypool: Merlin, 2014), 199.

[33] Ibid.

[34] Ian Bruff, 'The rise of authoritarian neoliberalism', *Rethinking Marxism, A Journal of Economics, Culture and Society* 26, no 1, (2014), 116.

[35] Robert Boyer, 'The Unanticipated Fallout of European Monetary Union: The Political and Institutional Deficits of the Euro' İçinde *After the Euro, Shaping Institutions for Governance in the Wake of European Monetary Union,* ed. Colin Crouch, (Oxford: Oxford University Press, 2000), 42.

[36] Hans-Jürgen Bieling, Johannes Jager ve Magnus Ryner, 'Regulation Theory and the Political Economy of the European Union', *Journal of Common Market Studies* 54, no 1, (2016), 64.

kendini yeniden üretmiştir.[37] Bir diğer önemli çelişki ekonomik yönetimin ulusötesi alana taşınırken, siyasi demokratik süreçlerin ulusal düzlemde kalması ve demokrasinin etkisizleştirilmesidir.[38] Örneğin, EPB ile ilgili kararlar kapalı kapılar ardında hiçbir müdahaleye izin vermeyen bağımsız bir Avrupa Merkez Bankası tarafından alınmaktadır. Bu siyaset alanı kitlesel demokrasinin konusu olmaktan çıkmakta ve demokratik sürecin içi boşaltılmaktadır.[39] Neoliberalizm siyaset ile ekonomiyi birbirinden ayırırken aslında sosyo-ekonomik mücadeleleri de siyasetin konusu olmaktan çıkarmakta ve demokrasiyi sadece seçimlere indirgeyerek yüzeyselleştirmektedir.[40] Bu dönemi, siyasetin ayrıcalıklı elitler ve tüzel şirket sahipleri tarafından kapalı bir alanda yürütüldüğü demokrasi-sonrası bir dönem olduğu tartışılmaktadır.[41] Bu anlamda yapılması gereken Avrupa entegrasyonunun sadece sermayenin serbestleştiği negatif entegrasyonun ötesine geçmesi ve yeni bir sosyal amaç çerçevesinde yeniden düzenlenmesidir.[42] Bu literatürün bir diğer önemli katkısı mevcut sosyo-ekonomik güç ilişkilerine alternatif politikalar ve grupları tartışmaya açmasıdır.[43] Avrupa çalışmaları literatüründe emek politikaları genellikle göz ardı edilmiş, entegrasyonun alternatif bir sosyo-ekonomik amaç çerçevesinde gelişmesine yönelik tartışmalar literatürde çok yer bulmamıştır. Bir sonraki bölüm Avrupa entegrasyonunun reformu ve geleceğin Avrupa'sı tartışmalarında sermayenin pozisyonunu analiz edecektir.

---

[37] Hans-Jürgen Bieling, Johannes Jager ve Magnus Ryner, 'Regulation Theory and…', 62.

[38] Werner Bonefeld, 'Authoritarian Liberalism: From Schmitt via Ordoliberalism to the Euro', *Critical Sociology* 43, no 4-5, (2017), 748 ve 749.

[39] Werner Bonefeld, 'European economic constitution and the transformation of democracy: On class and the state of law', *European Journal of International Relations* 21, no 4, (2015), 880.

[40] Alison J. Ayers ve Alfredo Saad-Filho, 'Democracy against Neoliberalism: Paradoxes, Limitations, Transcendence', *Critical Sociology* 41, no. 4-5, (2015), 604.

[41] Colin Crouch, *Post-Democracy*, (Cambridge: Polity, 2004), 6 ve 104.

[42] Bastiaan van Apeldoorn, 'The European capitalist class and the crisis of its hegemonic project', 201 ve 202.

[43] Örneğin Andreas Bieler ve Adam David Morton, 'Another Europe is Possible'? Labour and Social Movements at European Social Forum', *Globalizations* 1, no 2, (2004), 305-327.; Bieler, Andreas, 'Labour, New Social Movements and the Resistance to Neoliberal Restructuring in Europe', *New Political Economy* 16, no 2, (2011), 163-183.; William I. Robinson, *A Theory of Global Capitalism, Production, Class and State in a Transnational World*, (Baltimore: John Hopkins University Press, 2004).

II. Sermayenin Avrupa'sı, Reform Süreci ve Geleceğin Avrupa Entegrasyonu

Avrupa düzeyinde faaliyet gösteren çok uluslu şirketlerin genel müdürlerinden oluşan Avrupa Yuvarlak Masası (ERT) AB'yi tarihteki en başarılı barış ve refah projesi olarak tanımlar. Buna göre, Avrupa özgürlüklerin kurumsallaştığı, sosyal uyumun ve kültürel çeşitliliğin korunduğu sosyal pazar ekonomisi sayesinde yaşamak ve çalışmak için dünyada en çekici yerlerden biridir.[44] ERT, özellikle AB'nin iki kazanımı olduğunu vurgular: tek bir hukuksal sistemle birleşmiş, kişilerin, malların, hizmetlerin ve sermayenin özgürce dolaşabildiği dünyadaki tek ve en büyük ekonomik alan; dünyada ikinci en önemli para birimi olan Avro.[45] Ancak ERT'ye göre Avrupa entegrasyonu tehdit altındadır. En önemli sorunlardan biri kurallara dayalı uluslararası sistemin işlememesidir. Batı'da ABD korumacı önlemler alırken, Doğu'da Çin devlet destekli firmaları ile Avrupa teknolojisini satın alıp küresel düzlemde eşitsiz ticaret kurallarıyla hareket etmektedir.[46] Avrupa'da ise küreselleşmenin yararlarının toplumda adil bölüşülmemesine paralel oluşan memnuniyetsizlik milliyetçiliği tetiklemiş, finans krizi insanların güvenini sarsmış, dijitalleşme ve otomasyon süreçleri iş güvenliğine dair kaygıyı arttırmış ve ücretleri düşürmüştür. Dünyadaki kaynakların sürdürülemezliği sıkça dile getirilirken, küresel ısınma ile mücadele küresel düzlemde çok zayıf kalmaktadır.[47] Bu konjonktür içinde Avrupa sermayesi ne yapılması gerektiği konusunda öncelikli şu dört alanı tartışır: AB'nin küresel pazarda rekabet gücü ve dijital endüstri, serbest ticaretin revizyonu, küresel ısınma ve istihdam.

Birinci öncelik dünya pazarlarında AB'nin rekabet gücünü arttırmaktır. ERT'ye göre Avrupa firmaları küresel rekabette geride kalma riski altındadır.[48] En önemli hususlardan biri Avrupa merkezli yüksek teknolojili şirket açmaların hem sayı hem de değer olarak ABD ve Çin ile karşılaştırıldığında geride kalmasıdır.[49] Avrupa şirket açma (*start-up*)

---

[44] ERT, 'Strengthening Europe's Place in the World, Pledges and Priorities', 2019, Erişim Tarihi: Aralık 28, 2019, 5. https://ert.eu/pdf-information/2019-07-2019-04-strengthening-europes-place-in-the-world-final-pdf/

[45] Ibid.

[46] Ibid.

[47] Ibid.

[48] ERT, 'Benchmarking Report 2017, European Competitiveness and Industry', 2017, 2, Erişim Tarihi: Aralık 28, 2019. https://www.ert.eu/sites/ert/files/generated/files/document/2017_12_-benchmarking_report_-_final.pdf

[49] Ibid., 37.

konusunda başarılı bir altyapı sunmalıdır. Tek boynuzlu at (*unicorn*) olarak adlandırılan 1 milyar $ ve üstü değerdeki şirket açmalar özendirilmelidir.[50] ERT, şirket açmaları teşvik etmek için girişimciliğe destek verilmesi, fon imkânlarının özendirilmesi ve bürokratik formalitelerin azaltılmasını önerir.[51] Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) için ise BusinessEurope 'Önce Küçük Düşün' (*Think Small First*) ilkesinin hayata geçirilmesinin çok önemli olduğunu vurgular.[52] KOBİ'lerin iyileştirilmesi için öncelikleri şöyle sıralar: girişimciliğin teşvik edilmesi; dijitalleşme sürecine KOBİ'lerin entegre edilmesi; mesleki eğitim ve hayatboyu öğrenme geliştirilerek KOBİ'lerin iş gücü ihtiyaçlarına cevap verilmesi; KOBİ'lerin uluslararasılaşmasının kolaylaştırılması ve küresel tedarik zincirine dahil edilmeleri için ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması.[53] ERT, küresel rekabette öne çıkabilmek için yatırımların teşvik edilmesinin, Tek Pazar'ın güçlendirilmesinin ve enerji, sermaye ve dijital ekonomide Avrupa düzeyinde entegrasyonu savunur.[54] Avrupa sermaye grupları AB'nin Dijital Tek Pazar'ı kurması gerektiğini ve Avrupa'nın dijital ekonomide rekabet gücünü arttırması gerektiğini vurgular.[55] Örneğin, dünyadaki en iyi 100 yüksek-teknoloji şirketinin genel merkezlerinin sadece 8 tanesi Avrupa'dadır ve Avrupa merkezli bu şirketler dijital sektördeki gelirin sadece 1/10'unu üretmektedirler.[56] Dijitalleşmeye uyum sağlamak için ilk yapılması gereken büyük veriye dayanan bir ekonomi modeli tasarlamaktır.[57] Büyük veri endüstriyel üretimi ve işgücü verimliliğini arttıracak ve işverenler için yeni müşterilere daha etkili bir şekilde ulaşmanın yolunu açacaktır.[58] Bir diğer

[50] Ibid.

[51] ERT, 'Benchmarking Report, A Glance at the Competitiveness of Europe and its Industry, 2016, 12. Erişim Tarihi: Kasım 28, 2019. https://www.ert.eu/sites/ert/files/ert_benchmarking_report_2016_-_final_-_bookmarked_version.pdf.

[52] BusinessEurope. 'BusinessEurope Priorities for the European Economic Recovery', 2009, 3, Erişim Tarihi: Kasım 15, 2019. https://www.businesseurope.eu/sites/buseur/files/media/imported/2009-00156-E.pdf.

[53] BusinessEurope. 'Position Paper: Joint Declaration on a horizontal EU SME policy – SME Round Table', 2016, 1 ve 2, Erişim Tarihi: Kasım 17, 2019. https://www.businesseurope.eu/sites/buseur/files/media/position_papers/smes/2016-04-05_joint_declaration_on_horizontal_sme_policy.pdf.

[54] ERT, 'Strengthening Europe's Place in the World…', 5.

[55] BusinessEurope, 'Strategy Paper: BusinessEurope recommendations for a flourishing European Digital Economy', 2014, 2, Erişim Tarihi: Aralık 8, 2019. https://www.businesseurope.eu/sites/buseur/files/media/imported/2014-01155-E.pdf.

[56] Ibid.

[57] Ibid., 3 ve 4.

[58] Ibid., 4.

nokta siber-güvenlik altyapısının kurulması ve böylece tüketici güveninin sağlanmasıdır.[59] Dijital Tek Pazar'ın kurulması için dijital telif haklarının düzenlenmesi, e-ticaret önündeki engellerin kaldırılması, dijital ekonomideki vergi sisteminin düzenlenmesi, dijital girişimciliğin özendirilmesi ve işgücü için dijital becerilerin geliştirilmesi gerekmektedir.[60] Eğitimin dijital ekonominin gereklerine göre yeniden şekillendirilmesi çok önemlidir.[61] İş dünyası-eğitim ortaklıkları, hayatboyu öğrenme pratikleri ve çıraklık eğitimlerini desteklemek ve gelecek nesillerin dijitalleşme, otomasyon ve yapay zeka da dahil olmak üzere gerekli becerileri kazanmasını teşvik etmek önemlidir.[62] Dijital dünyada istihdam için özellikle hayatboyu öğrenme bir ön koşuldur. BusinessEurope raporunda yapay zekanın gelişmiş ülkelerde yıllık ekonomik büyümeyi %50 oranında, emek verimini de %40 oranında arttırma potansiyeli olduğunu vurgular.[63]

İkinci tartışma alanı serbest ticaretin revizyonudur. Avrupa sermayesi, dünyadaki korumacılık eğilimi ile mücadele edilmesi gerektiğini ve Çin'in ticaret saptırıcı devlet müdahalelerine ve ABD'nin korumacılık önlemlerine karşı çıktığını belirtir.[64] AB, serbest ve adil ticareti savunmalıdır. ERT, AB ekonomisinde istihdamın %35'inin ticaretten gelen taleple yaratıldığını ve serbest ticareti savunmanın istihdam için şart olduğunu vurgular.[65] Benzer şekilde KOBİ'lerden oluşan BusinessEurope'da serbest ticareti savunur. Avrupa sermayesi, Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) kurallara dayalı adil ve serbest bir küresel ticaret rejiminin temel aktörü olması için revize edilmesi gerektiği vurgular.[66] DTÖ görüşmelerinin tıkanmasının en önemli nedenlerinin anlaşmazlıkların çözümlenmesi, mevcut hukuki yapı ve karar alma mekanizmalarının reformu olduğu belirtilir ve şu politikalar önerilir: temyiz yolunun reformu; serbest ve adil rekabet için DTÖ kurallarının revize edilmesi; DTÖ'nün gözetim hizmetinin geliştirilerek kuralların şeffaf

[59] Ibid., 7.
[60] Ibid., 4 ve 18.
[61] ERT, 'Benchmarking Report 2017…', 1.
[62] ERT, 'Strengthening Europe's Place in the World…', 5.
[63] BusinessEurope. 'Position Paper: Artificial Intelligence', 2017, 1, Erişim Tarihi: Kasım 17, 2019. https://www.businesseurope.eu/sites/buseur/files/media/position_papers/internal_market/2017-12-15_artificial_intelligence.pdf
[64] ERT, 'Strengthening Europe's Place in the World…', 5-6.
[65] ERT, 'Benchmarking Report, A Glance at the Competitiveness of Europe and its Industry', 10.
[66] BusinessEurope, 'Position Paper: Joint statement in support of the WTO reform', 2019, Erişim Tarihi: Kasım 25, 2019. https://www.businesseurope.eu/publications/joint-business-statement-support-wto-reform.

uygulanmasının denetimi; DTÖ'nün kural yapma gücünün geliştirilmesi; DTÖ yapısının dünyada olan gelişmeler doğrultusunda revizyonu için daimi olarak iş insanları danışma komitesinin kurulması.[67]

Üçüncü konu, küresel ısınmadır. ERT küresel ısınma konusunda çok ciddi önlemler alınmasının küresel stratejilerinin bir parçası olduğunun altını çizer ve Avrupa ekonomisinin küresel pazarda rekabetçi ve düşük-karbon endüstrisine sahip olması için çağrı yapar.[68] Avrupa ekonomisinin, Çin, Rusya veya ABD ile karşılaştırıldığında daha az CO2 yoğunlukta olduğunu ve CO2 salınımını düşürme konusunda küresel lider olduğunu belirtir.[69] Diğer ülkeler de Avrupa'nın uyguladığı karbon ücretlendirme politikalarını hayata geçirmeli ve Paris Anlaşması'nda belirlenen hedeflere ulaşmalıdırlar.[70] ERT, AB'nin sera gazı salınımlarını 2030'a kadar %40 oranında azaltması ve 2050 yılında da iklime zarar vermeyen bir kıta olma konusunda koymuş olduğu hedefleri desteklediğini belirtir.[71]

Son olarak istihdam kuşkusuz sermayenin gündeminde önemli bir yer tutmaktadır. AB'de eşitsizlikler ve sosyal dışlanma artmakta ve popülizm yüksemektedir.[72] Avrupa sermayesi istihdam konusunu özellikle iki temelde tartışır: dijital Tek Pazar için istihdam; yaşlanan Avrupa kıtası için üçüncü ülkelerden emek göçü. Avrupa sermayesi özellikle bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik alanlarında kalifiye işgücüne ihtiyaç olduğunun ve dijitalleşmenin bu ihtiyacı daha da arttırdığını vurgular.[73] Hükümet-okul-endüstri arasındaki diyalog geliştirilerek öğrencilerin gelecekte gerekli ve doğru yetenek ve becerileri elde etmeleri sağlanmalıdır.[74] Alınması gereken önlemler şunlardır: yeni işler için eğitim sistemini gözden geçirmek; mesleki eğitim ve stajın yaygınlaştırılması; hayat boyu öğrenmenin geliştirilmesi; iş dünyası, okullar ve üniversiteler arasındaki işbirliğini arttırmak; dijital vasıfların geliştirilmesi için girişimlerde bulunmak; Avrupa üye ülkeleri

---

[67] Ibid.

[68] ERT, 'Naturally Active for the Climate', 2017, 2, Erişim Tarihi: Kasım 17, 2019. https://ert.eu/pdf-information/2017-10-2017-10-27-naturally-active-for-the-climate-publication-pdf/.

[69] ERT, 'Benchmarking Report 2017…', 3.

[70] Ibid.

[71] ERT, 'Strengthening Europe's Place in the World…', 5.

[72] ERT, 'Benchmarking Report 2017…', 3.

[73] BusinessEurope. 'Position Paper: Reducing labour shortages by improving skills matching', 2019, 2, Erişim Tarihi: Kasım 17, 2019. https://www.businesseurope.eu/sites/buseur/files/media/position_papers/social/2019-09-12_joint_statement_labour_shortages_and_skills_mismatches.pdf

[74] ERT, 'Benchmarking Report 2017…', 3.

arasında emeğin serbest dolaşımını teşvik etmek; üçüncü ülkelerden kalifiye işgücü çekebilmek için yasal göç mevzuatını gözden geçirmek.[75] Demografik olarak Avrupa'nın yaşlandığı belirtilerek günümüzde 15-64 yaş arası 100 insanın içinde 30.5 insanın 65 yaş üstü olduğu, ancak bu rakamın 2060 yılında 51.6'ya çıkacağı belirtilmektedir.[76] AB'nin göç almaması durumunda 2060 yılında nüfusunun 60 milyon azalacağı söylenmektedir.[77] BusinessEurope en önemli önceliklerden birinin kalifiye iş gücünün Tek Pazar'da istihdam edilmesi olduğunu ve AB'nin bir hedef destinasyon olması için politikalar geliştirmesi gerektiğini vurgular. AB, Suriye krizinin ötesinde öncelikli olarak Mavi Kart uygulamalarını geliştirmeli ve üçüncü ülkelerden gelecek yüksek kalifiye işgücünün istihdam edilmesi konusunda kolaylaştırıcı politikalar uygulamalıdır. Bunun gerekliliğini hem AB vatandaşlarına hem de üçüncü ülke vatandaşlarına anlatmalıdır.[78]

III. Avrupa Emek Hareketi, Entegrasyon ve Avrupa Sosyal Modeli

Avrupa işçi hareketi ise kriz için sistemsel bir eleştiri getirir. Uzun süredir ekonomik politikalar pazar mekanizmasına aşırı güven ile oluşturulmaktaydı ve pazara müdahaleyi engellemekteydi. Bu politikalar sonucunda AB güvencesiz çalışma koşullarının ve eşitsizliklerin arttığını, ekonomik büyümenin sadece finans sektöründeki kısıtlı bir finansal elit tarafından bölüşüldüğünü ve ekonomik büyüme ve istihdamın finansal risklere bırakıldığını tecrübe etti.[79] Avrupa'da işsizlik, sosyal adaletsizlikler eşitsizlikler arttı.[80] Bu eşitsizlikler AB üye ülkeleri arasındaki ayrışmaları tetiklerken, Avrupa vatandaşlarını demokratik değerlerden ve Avrupa projesinden uzaklaştırmış ve radikal ideolojilere olan desteği arttırmıştır.[81] Bu konjonktürde Avrupa Sendikalar Konfederasyonu (ETUC) çeşitli

---

[75] BusinessEurope. 'Position Paper: Reducing labour shortages…', 2-3.

[76] BusinessEurope, 'Position Paper: The Future of EU Migration Policy', 2019, 3, Erişim Tarihi: Kasım 17, 2019. https://www.businesseurope.eu/sites/buseur/files/media/position_papers/social/2019-09-24_future_migration_policy.pdf.

[77] Ibid., 3.

[78] Ibid., 1 ve 4.

[79] ETUC, 'The European 2020 Strategy: Facing the crisis: Is European employment policy up to the challenge?', 2010, 2, Erişim Tarihi: 17 Aralık, 2019. https://www.etuc.org/sites/default/files/brochure-2_1.pdf.

[80] ETUC, 'Paris Manifesto, 13th Congress', 2015, 2, Erişim Tarihi: Kasım 17, 2019. https://www.etuc.org/en/publication/paris-manifesto-2015-2019.

[81] ETUC, 'ETUC Action Programme 2015-2019, 13th Congress Paris', 2015, 4, Erişim Tarihi: Aralık 7, 2019. https://www.etuc.org/en/publication/etuc-action-programme-2015-2019.

politikalar önerir. Makalede bu öneriler üç kategoride değerlendirilmiştir: krizi aşmak için öneriler, geleceğin Avrupa'sı tartışması ve Avrupa Sosyal Modeli. Krizin aşılması için ETUC önümüzdeki 10 yıl boyunca her yıl GSYİH'nın %2'sinin yatırımlara ayrılmasını önerir.[82] 'AB için Yeni bir Yol' olarak nitelediği bu yatırımlarda kamu harcamaları kullanılmalı, krizin yoğun olarak hissedildiği ülkelere öncelik verilmeli ve bu yatırımlar para darlığından çıkmak, işsizlikle mücadele ve değer üretebilen ekonomiyi yaratmak için ayrılmalıdır.[83] İkinci olarak, AB makroekonomik politikasını gözden geçirmeli, kemer sıkma politikaları sonlandırılmalı ve adil bir ekonomik canlanma için talep odaklı ve genişlemeci bir makroekonomik politika benimsenmelidir.[84] Üçüncü olarak, daha adil bir entegrasyon için önlemler alınmalıdır. Hem AB hem de uluslararası düzlemde Finansal Alım-Satım Vergisi (*EU-wide Financial Transaction Tax*) uygulanmalı ve asgari oranın %25 olması koşulu ile zorunlu ortak kurumlar vergisi tabanı uygulanmalıdır.[85] Ayrıca, vergi adaleti için önlemler alınmalıdır. Avrupa toplumları vergi kaçırma, yolsuzluk, vergiden kaçınma, vergi rekabeti, sermaye için ayrıcalıklı vergi oranları ve mali damping gibi durumlardan olumsuz etkilenmektedir.[86] Dördüncü olarak ETUC hem güvencesiz çalışma biçimlerinin reddedilerek insana yakışır işlerin (*decent work*) yaygınlaşmasını, hem de genel bir ücret artışı talep eder.[87] Beşinci olarak, yeni endüstri stratejisi ve dijitalleşme süreçlerinin gereklerine göre şekillenecek bir eğitim planı önerir.[88] Kalifiye işler ve daha iyi çalışma koşulları için kamu hizmetlerinin etkili ve kapsayıcı olması sağlanmalı, küresel ısınma, sürdürülebilir enerji, dijitalleşme ve otomasyon gibi tehditlere karşı 'adil bir dönüşüm' stratejisi geliştirilmeli ve yeni ekonomik devrimden emekçi kesimlerin ve vatandaşların yararlanması sağlanmalıdır.[89]

Geleceğin Avrupa'sı tartışmalarında ise sosyal Avrupa ve sosyal adalet kavramları öne çıkmaktadır. En önemli tartışmalardan biri rekabet gücü yüksek, ekolojik açıdan sürdürülebilir ve sosyal açıdan insana saygılı adil bir

---

[82] ETUC, 'ETUC Action Programme 2015-2019, 13th Congress Paris', 6.
[83] Ibid., 6.
[84] Ibid., 7.
[85] ETUC, 'Paris Manifesto, 13th Congress', 4.
[86] Ibid., 4.
[87] ETUC, 'ETUC Platform on the Future of Europe', 2017, 4, Erişim Tarihi: Aralık 9, 2019. https://www.etuc.org/sites/default/files/publication/files/ces-brochure_future_of_europe_en_v2_01.pdf.
[88] ETUC. 'Manifesto of the European Trade Union Confederation Ahead of the European Parliament Elections', 2014, 1, Erişim Tarihi: Kasım 9, 2019. https://www.etuc.org/sites/default/files/publication/files/manifesto_en.pdf.
[89] ETUC, 'ETUC Platform on the Future of Europe', 3 ve 4.

ekonomik sistemin kurulmasıdır.[90] İhracat ve finansallaşma üzerine kurulu mevcut ekonomik yapı bu hedeflerle uyumlu değildir ve değiştirilmelidir.[91] Yeni ekonomik yapıda eşitsizlikler giderilmeli ve sosyal adalet sağlanmalıdır. Sosyal standartlar geliştirilmeli ve tüm işçilerin sosyal haklarını ve çalışma koşullarını yükseltmek için yeni ve iddialı bir Sosyal Gündem uygulanmalıdır.[92] Sosyal diyalog ve toplu sözleşme yaygınlaştırılmalı, endüstriyel demokrasi, dernek özgürlüğü ve grev hakkı güçlendirilmelidir.[93] Karbonsuz ekonomiye geçilmelidir. Avrupa Komisyonu'nun öncelikli olarak tartıştığı dijital Tek Pazar kurulmalıdır ancak bu süreçte hiç kimsenin dışarıda bırakılmadığı 'adil dijitalleşme' sağlanmalıdır.[94] Örneğin, gelecekte özellikle evden çalışma gibi süreçler dolayısıyla iş-hayat dengesinin kurulması konusunda daha fazla zorluklarla karşılaşılacak ve işçiler için özellikle mesai saatleri dışında veya tatillerde 'bağlantıyı kesme hakkı' (*right to disconnect*) düzenlemesi yapılması gerekecektir.[95] AB'deki mevcut güvenlik sorunlarına dayalı göçmen algısı değişmelidir. İleride göçmenlerin topluma olan katkılarına, insan haklarının, ayrımcılık yapmamanın ve entegrasyonun önemine dayalı yeni bir göçmen algısı ve daha etkili ortak bir Avrupa göçmen politikası hakim olmalıdır.[96] Uluslararası sistemde çok taraflı kurallara dayanan ve adil bir küresel ticaret rejimi çok önemlidir.[97] DTÖ müzakerelerde Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ile birlikte hareket etmeli ve şu belirtilen uluslararası standartları gözetmeli ve zorla uygulamalıdır: ILO'nun İnsana Yakışır İş; Çok Uluslu Şirketler için İktisadi Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) İlkeleri (*OECD Guidelines on Multinational Enterprises*); Birleşmiş Milletler İşletme ve İnsan Hakları için Yol Gösterici İlkeler (*UN Guiding Principles for Business and Human Rights*); uluslararası çalışma standartları.[98] Avrupa

[90] ETUC, 'ETUC Action Programme 2019-2023, 14th Congress Vienna, A Fairer Europe for Workers', 2019, 8 ve 20, Erişim Tarihi: Aralık 9, 2019. https://www.etuc.org/en/publication/etuc-action-programme-2019-2023.

[91] ETUC, 'ETUC Action Programme 2019-2023, 14th Congress Vienna…', 21.

[92] ETUC, 'ETUC Action Programme 2015-2019, 13th Congress Paris', 25.

[93] ETUC, 'Paris Manifesto, 13th Congress', 3.

[94] ETUC, 'Digitalisation and Workers Participation: What Trade Unions, Company Level Workers and Online Platform Workers in Europe Think', 2018, Erişim Tarihi: Kasım 15, 2019. https://www.etuc.org/en/publication/digitalisation-and-workers-participation-what-trade-unions-and-workers-think

[95] Ibid., 53.

[96] ETUC, 'ETUC Action Programme 2015-2019, 13th Congress Paris', 29.

[97] ETUC. 'Manifesto of the European Trade Union Confederation Ahead of the European Parliament Elections', 1.

[98] ETUC, 'ETUC Position: WTO Reform to promote sustainable development, social justice and decent work', 2019, 2. Erişim Tarihi: Aralık 15, 2019.

Komisyonu'nun yürüteceği, imzalayacağı ve uygulayacağı ticaret anlaşmalarına sendikal katılım sağlanmalı ve AB ticaret anlaşmalarına işçi haklarının korunması ve bu hakların ihlali durumunda yaptırımları da içeren hükümler eklenmelidir.[99] Özellikle Avrupa Komşuluk Politikası, AB'ye üye olmak isteyen ve adaylık sürecindeki ülkeler ve Akdeniz ülkeleri ile olan ilişkilerde, Avrupa sosyal hakları, değerleri ve sosyal diyalog mekanizması korunmalıdır.[100]

ETUC geleceğin Avrupa Sosyal Modeli'ni de tartışmaya açar. Artan işsizlik, genç işsizlik, taşeron ve esnek çalışma, artan eşitsizlikler, sosyal dışlanma ve ayrımcılık gibi gelişmeler göstermektedir ki dünyanın bir çok ülkesinde model olarak kabul edilen Avrupa Sosyal Modeli zayıflamış ve bazı ülkelerde dağılmıştır. Sosyal politikaların entegrasyonunun ekonomik alandaki entegrasyon kadar ağırlık görmesi şarttır.[101] ETUC emekçiler için daha iyi çalışma ve yaşama koşullarını sağlayacak, ayrımcılığın olmadığı ve herkes için sağlık ve güvenlik koşullarının sağlandığı, kaliteli eğitim, mesleki eğitim ve hayatboyu eğitimin garanti altına alındığı, herkes için insana yakışır düzeyde sağlık ve emeklilik sistemlerinin kurulduğu, kaliteli kamu hizmetleri ve güçlü sosyal koruma sistemlerinin sağlandığı, çalışma saatlerinin düşürüldüğü daha iddialı bir sosyal gündem önerir.[102] Bunun için kurumsal olarak Avrupa düzeyinde bir Ekonomi ve Finans Bakanı ve Avrupa Çalışma Bakanı atanmasını ve iki bakanın kapsayıcı büyüme, sosyal adalet ve ekoloji dostu ekonomik kalkınma için çalışmasını önerir.[103] Avrupa Komisyonu'nun kurucu anlaşmalara göre Avrupa Sosyal Politikası'nı savunması ve teşvik etmesi gerektiğini hatırlatır.[104] Avrupa Sosyal Politikası'nın kuşkusuz en önemli ilkesi güvenceli ve insana yakışır çalışmanın yaygınlaşması ve güvencesiz çalışma biçimlerinin istisna olmasıdır.[105] Ulusal düzeyde toplu sözleşme sistemleri kuvvetlendirilmeli ve işçilerin ücretleri arttırılmalıdır.[106] İşyerlerinde endüstriyel demokrasi,

---

https://www.etuc.org/en/document/etuc-position-wto-reform-promote-sustainable-development-social-justice-and-decent-work

[99] ETUC. '15 ETUC priorities for the new mandate of the EU institutions', 2019, 8, Erişim Tarihi: Aralık 7, 2019. https://www.etuc.org/en/document/15-etuc-priorities-new-mandate-eu-institutions.

[100] Ibid., 8.

[101] ETUC, 'ETUC Platform on the Future of Europe', 4.

[102] ETUC, 'Paris Manifesto, 13th Congress', 5.

[103] ETUC, 'ETUC Action Programme 2019-2023, 14th Congress Vienna…', 22.

[104] ETUC, 'The European 2020 Strategy…', 5.

[105] Ibid.

[106] ETUC, 'ETUC Platform on the Future of Europe', 5.

işçilerin bilgilendirilme ve danışma haklarını koruyacak şekilde uygulanmalıdır.[107] Hem işverenlerin hem de hükümetlerin örgütlenme özgürlüğü ve grev hakkını tüm yönleriyle tanımaları gerekmektedir.[108] Özellikle kadınları, göçmen işçileri ve genç işçileri daha kötü etkileyen güvencesiz çalışma biçimlerine ve kayıtdışı çalışmaya karşı mücadele edilmelidir.[109] Avrupa Sosyal Modeli'nde cinsiyet eşitliğini daha iddialı bir şekilde şu politikalarla savunmayı önerir: eşit işe eşit ücret politikasının sıkı bir şekilde uygulanması; yüksek mevkilerde çalışan kadınlar için cinsiyet eşitliği yönergesinin uygulanması; toplumda, eğitimde ve medyadaki kadın ve erkek rollerine dair basmakalıp inanışlara karşı çıkarak emek piyasasındaki ayrımcılığı sonlandırmak; 2011 yılında kabul edilen İstanbul Sözleşmesi'nin eksiksiz uygulanması ve kadına şiddet konusunda yeni bir uluslararası standart hazırlanması; cinsiyetler arasında iş hayatı ile özel hayat ve aile hayatındaki sorumluluklar arasında daha adil bir denge kurabilmek için gerekli adımların atılması.[110] Avrupa sermaye ve emek kesimlerinin öncelikleri ve önerileri üzerine bu tartışmalardan sonra bir sonraki alt bölüm bu önceliklerin politika olarak nasıl karşılık bulduğunu anlamak için AB kurumlarının raporlarını analiz edecektir.

IV. AB Kurumları, Reform Süreci ve Geleceğin Avrupa Entegrasyonu

AB kurumlarının önerdiği reformları üç kategoride incelemek olasıdır: ekonomik reformlar ve sosyo-ekonomik alanda alınacak önlemler; serbest ticaret politikalarının belirlenmesi; AB'nin uluslararası alandaki rolü. 2008 yılında Avrupa Komisyonu 'Avrupa Ekonomik Kurtarma Planı'nı' sundu. Plan'ın temel önceliği büyümeyi, istihdamı ve talebi arttıran yapısal politikalardır. Stratejik hedefleri talebi ve tüketici güvenini arttırmak, Avrupa ekonomisinin rekabet gücünü geliştirmek ve düşük karbon salınımlı ekonomiyi kurabilmek için adımlar atmaktır.[111] AB ilk başlarda krizi kontrol edebilmek için finansal kurtarma paketleri ile likidite sorununu aşmaya

[107] Ibid.
[108] Ibid.
[109] Ibid., 4.
[110] ETUC, 'ETUC Action Programme 2015-2019, 13th Congress Paris', 23.
[111] Avrupa Komisyonu, 'Communication from the Commission to the European Council, A European Economic Recovery Plan', 2008, 5, Erişim Tarihi: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/pages/publication13504_en.pdf

çalıştı.[112] Merkez bankaları faiz oranlarını azalttı. Merkez bankaları ve hükümetler genişlemeci para ve mali politikaları izlediler.[113] Krizin sonlanması ve engellenmesi olan ikinci aşamada AB'nin rolü finans sektöründeki stres testlerini koordine etmek ve bankaların yeniden yapılandırmalarında devlet yardımları doğrultusunda kılavuzluk yapmaktı.[114] Daha sonradan Avrupa-2020 stratejisiyle 3 öncelik sıralandı: akıllı büyüme (bilgi ve yenilikçiliğe dayalı ekonomiler), sürdürülebilir büyüme (etkili, rekabetçi ve çevreci ekonomi), kapsayıcı büyüme (sosyal uyum politikaları ile yüksek istihdam sağlamaya yönelik ekonomiler).[115] Ekonomik hedefler için Bratislava Deklarasyonu'nda atılması gereken adımlar Avrupa Stratejik Yatırım Fon'unun genişletilmesi, Tek Pazar'ın geliştirilmesi (ör. Dijital Tek Pazar, Sermaye Piyasaları Birliği, Enerji Birliği), liberal ticaret kurallarının ve politikalarının belirlenmesi, genç işsizliği ile mücadele ve AB'nin gençlik programlarının geliştirilmesidir.[116] Komisyon üye ülkeler arasındaki sosyo-ekonomik koşulların yakınsamasını da önemser.[117] Komisyon Avrupa Ekonomik Kurtarma Planı'nda istihdamı korumayı ve girişimciliği teşvik etmeyi hedefler. Aktif sosyal içerme ve güvenceli esneklik (*flexicurity*) politikalarının uygulanacağının altını çizer. Küreselleşmeden dolayı kapanan sektörler için Avrupa Küreselleşme Uyum Fonu'nu (*European Globalisation Adjustment Fund*) daha aktif çalıştırmayı planlar.[118] Komisyon şu politikaları önerir: küresel ölçekte ve uluslararası finansal kurumlarda Avro bölgesinin tek elden temsili; ekonomik ve mali konularda daha demokratik ve etkili bir sistem kurulması; şeffaflığı arttırarak ve firmaların karlarını elde ettikleri

---

[112] Avrupa Komisyonu, 'Economic Crisis in Europe: Causes, Consequences and Responses', 2009, 62. Erişim Tarihi: Kasım 7, 2019. https://ec.europa.eu/economy_finance/publications/pages/publication_summary15885_en.htm

[113] Ibid., 64.

[114] Ibid., 78.

[115] Avrupa Komisyonu, 'Europe 2020, A Strategy for smart, sustainable and inclusive growth', 2010, 5. Erişim Tarihi:o Kasım 7, 2019. https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf

[116] Avrupa Konseyi, 'Bratislava Declaration', 2016, 5. Erişim Tarihi: Kasım 7, 2019. https://www.consilium.europa.eu/media/21250/160916-bratislava-declaration-and-roadmapen16.pdf

[117] Avrupa Komisyonu, 'Laszlo Andor Speech, European Commissioner responsible for Employment, Social Affairs and Inclusion, 'Europe's social crisis: Is there a way out?', 2013. Erişim Tarihi: Kasım 7, 2019. http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-309_en.htm

[118] Avrupa Komisyonu, 'Communication from the Commission to the European Council…', 11.

ülkede vergilerini ödemesini sağlayarak vergi politikalarında adaleti kuvvetlendirmek; Ortak Konsolide Edilmiş Kurumsal Vergi Tabanı sisteminin kurulması; adil bir pan-Avrupa iş gücü piyasası oluşturmak.[119] 2013'te Komisyon Genç İşsizlik Programı'nı kabul eder. AB bu programla gençler arasında emek piyasasındaki hareketliliği arttırmayı amaçlar. İstatistikler genç nüfusun %53'ünün başka bir üye ülkede çalışmak için istekli olduğunu göstermektedir.[120] Gençlik Teminat Programı (*Youth Guarantee Schemes*) kapsamında her üye devlet 25 yaşın altındaki her birey için işsiz kalmasını takip eden veya okulu bitirdikten sonraki 4 ay içinde iş, eğitim veya staj imkanı sağlamayı garanti eder.[121] AB, staj imkanları konusunda özellikle eğitim içeriklerinin hazırlanması ve insana yakışır iş koşullarının yaratılması konularında firmaları destekleme kararı alır ve Avrupa düzeyinde başarılı çıraklık örneklerinin paylaşılması için Avrupa çıraklık ittifakını kurar.[122] Aktif emek piyasası politikaları, çocuk bakımı, eğitim, sosyal rehabilitasyon, aktif yaşlanma ve bireyin topluma dahil olmasını sağlayacak her türlü istihdam ve sosyal politika araçları ile sosyal dışlanmayla mücadele edeceğini söyler.[123]

İkinci öncelik uluslararası ekonomik sistemin revizyonudur. 2017 verilerine göre AB ekonomisinde ticaret GSYİH'nın %40'ını oluşturmaktadır.[124] Bu anlamda AB ekonomisinin serbest ticarete bağımlı olduğu tespit edilmiştir. Komisyon Avrupa'da büyüme ve yeni istihdam yaratabilmek için ticaretin 'tarihte hiç bir zaman diliminde şu andakinden daha önemli olmadığının' altını çizer.[125] Komisyon, serbest ticaretin sınırlı birkaç büyük firmanın çıkarları doğrultusunda şekillendiği noktasında meşruiyetinin sorgulandığını tespit eder.[126] Bu noktada daha güvenilir bir ticaret politikası şarttır. İlk olarak Komisyon ticaret üzerine yürütülen

[119] Avrupa Komisyonu. 'State of the Union, Time for Honesty, Unity and Solidarity', 2015, 17-18. Erişim Tarihi: Kasım 7, 2019. *https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6cd0b012-d637-11e6-ad7c-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-search*

[120] Avrupa Komisyonu, 'Laszlo Andor Speech…', 14.

[121] Ibid.

[122] Ibid.

[123] Ibid.

[124] Avrupa Komisyonu, 'State of the Union', 2017, 12. Erişim Tarihi: Kasım 7, 2019. https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9c03bbc3-982d-11e7-b92d-01aa75ed71a1/language-en

[125] Avrupa Komisyonu. 'Trade for all, Towards a more responsible trade and investment policy', 2015, 8. Erişim Tarihi: Kasım 7, 2019. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/october/tradoc_153846.pdf

[126] Ibid., 18.

tartışmaların 'gerçeklere' dayanması gerektiğini ve ticaret ve yatırım konularında karar alma süreçlerinin daha şeffaf işletilmesi gerektiğini vurgular.[127] İkinci olarak ticaret ve yatırım politikaları insan hakları ve sosyal hakları korumalı ve çevreye duyarlı olmalıdır.[128] Üçüncü olarak, küreselleşmenin yararlarının daha adil bölüşülmesi için aktif emek piyasası politikaları önerilir ve fabrikaların kapanması veya taşeronlaşma süreçleri dolayısıyla iş kayıpları olması durumunda destek sağlamak için Avrupa Küreselleşme Düzenleme Fonu (*European Globalisation Adjustment Fund*) isimli yeni bir fon önerir.[129] Bunun yanı sıra, ikili serbest ticaret anlaşmalarına önem vermeye devam edeceğinin sinyallerini verir. Örneğin, Komisyon Kanada ile ticaret anlaşmasının tamamlandığını, Japonya ile yeni bir ekonomik ortaklık anlaşmasının hazırlandığını, Meksika ve Latin Amerika ülkeleri ile ekonomik ortaklığın modernize edilmesini, ve Avustralya ve Yeni Zelanda ile ticaret görüşmelerinin başlatılmasını önerir.[130] Benzer şekilde Çin, Singapur, Vietnam ve Hindistan ile serbest ticaret anlaşmalarını hedefler.[131]

Üçüncü öncelik, AB'nin uluslararası platformlardaki rolü ile ilgilidir. Örneğin, bir önceki dönem Avrupa Komisyonu Başkanı Juncker bir konuşmasında 'Tarihin tali köşelerinde kalmış bir Avrupa istemiyorum. Liderlik eden bir Avrupa istiyorum. AB beraber hareket edebildiğinde dünyayı değiştirebiliriz' diye belirtir.[132] Komisyon küresel ısınma ile mücadelede AB'nin dünyaya öncülük etmesini önerir ve Paris Anlaşması'nın küresel olarak hedefleri belirlediğinin altını çizer.[133] Önemli bir başka küresel sorun mülteci sorunudur. Bratislava Deklarasyonu'nda Konsey düzensiz göçün tamamen durdurulması, Schengen'in tekrar uygulanmaya başlanması ve AB'nin göç konusundaki uzun dönemli politikalarının dayanışma ve sorumluluk çerçevesinde geliştirilmesini önerir.[134] Ortak Avrupa Mülteci Sistemi'nin uygulamaya konulmasını, göçmenlerin ilk giriş yaptıkları ülkeler olan İtalya, Yunanistan ve Macaristan'ın yalnız bırakılmaması ve yeniden yerleştirme mekanizmasının Avrupa düzeyinde uygulanmasını, göç için yasal yolların teşvik edilmesini,

[127] Ibid., 18.
[128] Ibid., 20.
[129] Ibid., 16.
[130] Avrupa Komisyonu, 'State of the Union', 2017, 9.
[131] Avrupa Komisyonu. 'Trade for all…', 32.
[132] Avrupa Komisyonu. 'State of the Union, Time for Honesty, Unity and Solidarity', 21.
[133] Avrupa Komisyonu, 'State of the Union', 2017, 9.
[134] Avrupa Konseyi, 'Bratislava Declaration', 3 ve 4.

Avrupa sınırlarının ortak korunması için Frontex sisteminin çalıştırılmasını önerir.[135] Ancak Avrupa Komisyonuna göre kalıcı çözüm ancak dış politika ile mümkündür. Avrupa'nın komşu bölgelerindeki savaş veya istikrarsızlık gibi koşullara karşı duyarsız kalmak mümkün değildir ve Avrupa dış politikası geliştirilmelidir.[136] Terörizm, küresel ısınma, küresel dijitalleşme gibi yeni risklere karşı güçlü bir Avrupa oluşturmak önceliktir.[137] İkinci öncelik olan iç güvenliği sağlamak ve terörle mücadele için üye ülkeler arasında işbirliği ve bilgi paylaşımının arttırılması, üye ülke vatandaşları da dahil olmak üzere herkesin AB sınırlarından geçerken kontrolünün sağlanması, Seyahat Bilgi ve Yetkilendirme Sistemi'nin (ETIAS) kurulmasının sağlanması önemlidir.[138] AB güçlü bir küresel aktör olmayı amaçlar ve şu öncelikleri belirler: üye ülkeler ve AB dış politikalarını tutarlı hale getirerek ticaret, enerji, adalet ve iç işleri, kalkınma ve ekonomi politikalarında AB'nin dış politikada nüfusunu arttırmak; komşu ülkelerle güçlü ortaklıklar kurarak özellikle Akdeniz, Afrika ve Ortadoğu'da istikrar, refah ve demokrasiyi geliştirmek; Transatlantik ilişkiler gibi AB'nin küresel düzlemde stratejik ortakları ile ticaret, siber terör veya insan hakları gibi daha bir çok alanda işbirliğini geliştirmek; güçlü bir Avrupa savunma sanayisi ve Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'nü (NATO) tamamlayıcı bir güvenlik ve savunma işbirliğini geliştirmek.[139]

Sonuç

Eski Avrupa Komisyonu Başkanı José Manuel Barroso 2010 yılında Komisyon tarafından yazılan Avrupa 2020 belgesinin önsözüne şu cümleler ile başlar: 'Bu kriz alışagelmiş şekilde davranmanın bizi yeni küresel düzende yavaş yavaş ikinciliğe mahkum edeceğini anlamamızı sağlayan bir uyandırma ikazıdır. Bu Avrupa'nın gerçeklerle yüzleşme zamanıdır. Cesur ve hırslı olma zamanıdır'.[140] Avrupa entegrasyonu üye ülkeler arasında ekonomik yakınsamayı sağlayamadığı, işsizlikle mücadelede yetersiz kaldığı, mülteci krizinde ortak bir tutum geliştiremediği, mevcut Avrupa

[135] Avrupa Komisyonu. 'Trade for all…', 8 ve 10.
[136] Avrupa Komisyonu. 'State of the Union, Time for Honesty, Unity and Solidarity', 10.
[137] Avrupa Komisyonu, 'State of the Union', 2017, 9.
[138] Avrupa Konseyi, 'Bratislava Declaration', 4.
[139] Avrupa Konseyi. 'Conclusions: Strategic Agenda for the Union in Times of Change', 2014, 7. Erişim Tarihi: Kasım 7, 2019. https://www.consilium.europa.eu/media/39245/143477.pdf
[140] Avrupa Komisyonu, 'Europe 2020, A Strategy for smart, sustainable and inclusive growth', 2.

Sosyal Modeli'nin eşitsizliklerin giderilmesinde başarılı olamadığı ve aşırı sağ partilerin yükselişe geçtiği, üyelikten ayrılma konusunun gündeme geldiği kriz döneminden geçmektedir. Uluslararası düzlemde de ekonomik ve siyasi gücün Batı'dan Doğu'ya kayması ve yükselen ekonomilerle artan küresel rekabette AB'nin geride kaldığı tartışmaları devam etmektedir. Bu konjonktürde küresel ısınma, göç ve dijitalleşme gibi yeni sosyal olgular da gelişmektedir. Bu tarihsel arka plan içinde bu makalenin iki amacı vardır. İlk olarak, Avrupa çalışmaları literatüründe krizin nasıl çalışıldığını ve ne gibi reform süreçlerinin önerildiğini incelemektir. Avrupa çalışmaları literatüründe kriz tartışmaları özellikle anaakım yaklaşımlar ve eleştirel siyasal iktisat yaklaşımları temel alınarak incelenmiştir. Bu çalışmalar krize dair ne gibi sorunları tespit etmektedir ve ne gibi çıkış yolları önermektedir? Çalışmanın ikinci amacı Avrupa'da sermaye ve emek kesimlerinin ve AB kurumlarının entegrasyonunun reform süreci ve Avrupa'nın geleceğine dair ne gibi söylemler ve politikalar önerdiğini çözümlemektir. AB kurumları ekonomi ve siyasi krizi aşmak ve göç ve küresel ısınma gibi yeni tehditlere karşı nasıl bir yol haritası çizmektedir? Krizden sonra nasıl bir Avrupa tasarlanmaktadır ve yeni uluslararası sistemde AB kurumları AB için nasıl bir rol benimsemektedirler? Avrupa entegrasyon literatürü genelde entegrasyona daha olumlu yaklaşan araştırmacıların çalışmalarına yer vermiş ve toplumsal cinsiyet ve sosyo-ekonomik güç ilişkilerini sorunsallaştıran eleştirel yaklaşımlar literatürde daha az yer bulmuştur. Eleştirel siyasal iktisat yaklaşımlarını genelde Avrupa şüpheciliği temelinde dışlayan bu durum krizin nedenlerinin çalışılması ve krizin aşılması için alınacak önlemler konusunda da literatürün gelişememesine neden olmuştur. Türkçe literatürde krizin ekonomik ve siyasete dair farklı boyutları ve çözüm önerileri tartışılmıştır. Ancak entegrasyonun krizini eleştirel siyasal iktisat perspektifinden yaklaşan çalışmalar göz ardı edilmiştir. Bu makale bu literatüre katkı yapma amacındadır.

Çalışmada anaakım literatürün krizi açıklarken politikaların yeterince koordine edilmemesi gibi politika bazındaki hataları önceliediği ve sürecin iyi yönetilemediğine vurgu yaptığı tespit edilmiştir. Eleştirel siyasal iktisat yazınına göre ise kriz yapısaldır ve entegrasyonun krizi kapitalist kriz içinde değerlendirilmelidir. Eleştirel siyasal iktisat yaklaşımlarının özellikle dört noktada literatüre katkı yaptığı tartışılmıştır: krizi küresel faktörleri göz önünde bulundurarak analiz etmesi; analizlerine sosyal tarafları da entegre ederek entegrasyonu hem ulusal hem de ulusötesi düzlemde gelişen bir sınıf mücadelesi temelinde açıklaması; entegrasyonun çelişkilerine odaklanması; ve alternatif aktörler ve politikaları tartışmaya açması. Bu yazın krizi Avrupa sermayesi liderliğinde uygulanan finansallaşmaya dayalı neoliberal

politikalara sosyal politikaların da eklemlendiği 'gömülü neoliberal'[141] hegemonyanın da krizi olarak açıklar. Buradan hareketle sermayenin ve emek hareketinin Avrupa'nın reform süreci ve geleceğine dair önceliklerini tartışmak önemlidir.

Makalede ayrıca Avrupa sermayesi ve emek hareketinin geleceğin Avrupa'sına dair politikaları ve öncelikleri incelenmiştir. Avrupa sermayesi için dört noktanın önemli olduğu tartışılmıştır. İlki dijitalleşme sürecinin avantajlarından yararlanarak, yüksek teknolojili şirket açma teşvikleriyle dijital Tek Pazar'ın kurulması ve dünyada AB'nin rekabet gücünün arttırılması en önemli önceliktir. İkincisi, DTÖ kuralları çerçevesinde çok taraflı ticaret rejimi yeniden kurulmalıdır. Üçüncüsü, AB küresel ısınma ile mücadelede dünya lideri olmalıdır. Dördüncüsü ise, eğitim ve istihdam gibi önemli alanlar dijital Tek Pazar'ın gereksinimlerine göre düzenlenmeli, hayatboyu öğrenme gibi dijital pazar içinde istihdamı geliştirecek uygulamalar yaygınlaşmalıdır. Dijital dönüşüm ve Avrupa kıtasının yaşlandığından yola çıkarak 3. ülkelerden yetişmiş işgücünün istihdam edilmesinin dijital Tek Pazar için önemi vurgulanır ve AB'den Mavi Kart uygulaması da dâhil istihdamı kolaylaştırmasının beklendiğinin altı çizilir. Emek hareketi ise krizi aşmak için yatırımları arttırmayı, kemer sıkma politikalarının sonlanmasını, talep odaklı genişlemeci bir makroekonomik politika ile talebi canlandırmaya da yarayacak ve eşitsizlikleri giderecek genel bir ücret artışı talep eder. Finansallaşma sürecinin eşitsizlikleri arttırdığı ve aşırı sağın yükselişi için zemin hazırladığından yola çıkarak Finansal Alım-Satım Vergisi ve zorunlu ortak kurumlar vergisi de dâhil vergi adaleti için bir dizi önlem alınması gerektiğini vurgular. İhracata ve finansallaşmaya dayalı mevcut yapı dijital yeni endüstri için uygun değildir. Yeni karbonsuz ve dijital Tek Pazar'da sosyal adaleti sağlayacak bir dizi öneri geliştirir. Daha iddialı bir Sosyal Gündem ile örgütlenme özgürlüğü, toplu sözleşme ve grev hakkı yaygınlaştırılmalı, bilgi alma ve endüstriyel demokrasi sağlanmalı, kaliteli kamu politikaları herkes için garanti edilmeli, insana yakışır iş koşullarının sağlanması temel olmalı ve güvencesiz çalışma ve özellikle göçmen ve kadın gruplarının maruz kaldığı kayıt dışı çalışma ve

[141] Pazar mekanizmasının hakim duruma gelmesi ve küreselleşme süreçlerine paralel gelişen AB entegrasyonunda ticaretin ve finansın serbestleşirken Avrupa Sosyal Model'ini de geliştirmeye yönelik politikalar öncelenmiş ve bu anlamda AB'deki neoliberalleşme süreci 'gömülü neoliberal' bir dönüşüm olarak tanımlanmıştır. Bakınız: Bastian van Apeldoorn, 'Transnationalisation and the Restructuring of Europe's Socioeconomic Order, Social Forces in the Construction of "Embedded Neoliberalism"' *International Journal of Political Economy* 28, no 1 (1998): 12-53.

esnek çalışma sonlanmalıdır. Avrupa emek hareketi serbest ticareti savunur. Ancak adil küresel bir ticaret rejimi kurulmalı ve uluslararası anlaşmalarda insana yakışır iş koşulları gibi ILO'nun uluslararası çalışma standartlarının eklenmesini ve hakların ihlali durumunda yaptırımların da belirlenmesini önerir. Dijital dönüşüm içinde kimsenin dışarıda kalmaması çok önemlidir ve 'adil dijitalleşme' sağlanmalıdır.

AB kurumlarının politikalarının ise sermaye ve emek arasında bir uzlaşı bulmaya yönelik olduğunu tespit etmek olasıdır. Örneğin, ekonomi politikaları hem sosyal hem de ekonomik güvencesizlikleri gidermeyi amaçlar ve dijital Tek Pazar'ı kurmayı hedefler. Yeni endüstri politikası ile yenilikçi, karbonsuzlaşmayı destekleyici, sosyal açıdan kapsayıcı ve dijital bir endüstri yaratmak amaçlanır. Üye ülkeler arasındaki sosyo-ekonomik koşulların yakınsaması entegrasyon açısından önemlidir. Bu doğrultuda aktif sosyal içerme ve güvenceli esneklik (flexicurity) politikaları uygulanacağı belirtilir. Serbest ticareti savunur. Ancak adil ticaret kurallarının uygulanması ve ticaret kurallarının insan hakları ve sosyal hakları koruması ve çevreye duyarlı olması gerektiğini vurgular. Küreselleşmeyi destekler ancak küreselleşmeden olumsuz etkilenen kesimler için Avrupa Küreselleşme Düzenleme Fonu'nu önerir. Uluslararası alanda ise AB'nin küresel ısınmayla mücadeledeki küresel aktör olma hedefi tüm kesimler tarafından benimsendiğini söylemek mümkündür.

Kaynakça

Akçay, Ümit ve Güngen, Ali Rıza. *Finansallaşma, Borç Krizi ve Çöküş, Küresel Kapitalizmin Geleceği*, (Ankara: NotaBene, 2014).

Avrupa Komisyonu. 'Communication from the Commission to the European Council, A European Economic Recovery Plan', 2008, Erişim Tarihi: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/pages/publication13504_en.pdf

Avrupa Komisyonu. 'Economic Crisis in Europe: Causes, Consequences and Responses', 2009, Erişim Tarihi: Kasım 7, 2019. https://ec.europa.eu/economy_finance/publications/pages/publication_summary15885_en.htm

Avrupa Komisyonu. 'Europe 2020, A Strategy for smart, sustainable and inclusive growth', 2010, Erişim Tarihi: Kasım 7, 2019. https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf

Avrupa Komisyonu. 'Laszlo Andor Speech, European Commissioner responsible for Employment, Social Affairs and Inclusion, 'Europe's social crisis: Is there a

way out?', 2013. Erişim Tarihi: Kasım 7, 2019. http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-309_en.htm

Avrupa Komisyonu. 'State of the Union, Time for Honesty, Unity and Solidarity', 2015. Erişim Tarihi: Kasım 7, 2019. https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6cd0b012-d637-11e6-ad7c-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-search

Avrupa Komisyonu. 'State of the Union, Towards a Better Europe – A Europe That Protects, Empowers and Defends', 2016, Erişim Tarihi: 25 Kasım, 2019. https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c9ff4ff6-9a81-11e6-9bca-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-search

Avrupa Komisyonu. 'State of the Union', 2017, Erişim Tarihi: Kasım 7, 2019.

https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9c03bbc3-982d-11e7-b92d-01aa75ed71a1/language-en

Avrupa Komisyonu. 'Trade for all, Towards a more responsible trade and investment policy', 2015, Erişim Tarihi: Kasım 7, 2019. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/october/tradoc_153846.pdf

Avrupa Komisyonu. 'White Paper on the Future of Europe, Reflections and scenarios for the EU27 by 2025', 2017, Erişim Tarihi: Kasım 15, 2019. https://ec.europa.eu/commission/future-europe/white-paper-future-europe-and-way-forward_en

Avrupa Konseyi. 'Conclusions: Strategic Agenda for the Union in Times of Change', 2014,

Erişim Tarihi: Kasım 7, 2019. https://www.consilium.europa.eu/media/39245/143477.pdf

Avrupa Konseyi, 'Bratislava Declaration', 2016, Erişim Tarihi: Kasım 7, 2019.

https://www.consilium.europa.eu/media/21250/160916-bratislava-declaration-and-roadmapen16.pdf

Ayers, Alison J. ve Saad-Filho, Alfredo. 'Democracy against Neoliberalism: Paradoxes, Limitations, Transcendence', *Critical Sociology* 41, no. 4-5, (2015), 597-618.

Bağımsız Sosyal Bilimciler. *Türkiye'de ve Dünyada Ekonomik Bunalım 2008-2009* (İstanbul: Yordam, 2011).

Baldwin, Richard ve Gros, Daniel. 'Introduction: The Euro in crisis – What to do?' İçinde *Completing the Eurozone Rescue: What More Needs to Be Done?*, ed. Richard Baldwin, Daniel Gros ve Luc Laeven, (London: Centre for Economic Policy Research (CEPR), 2010), 1-23.

Becker, Joachim ve Jäger, Johannes. 'Integration in crisis: A regulationist perspective on the interaction of European varieties of capitalism' *Competition & Change* 16, no 3, (2012): 169–187.

Bieler, Andreas. *Globalisation and Enlargement of the European Union, Austrian and Swedish Social Forces in the Struggle over Membership*. (London: Routledge, 2000).

Bieler, Andreas. 'European Integration and the Transnational Restructuring of Social Relations: The Emergence of Labour as a Regional Actor?', *Journal of Common Market Studies* 43, no 3, (2005): 461-84.

Bieler, Andreas. 'Labour, New Social Movements and the Resistance to Neoliberal Restructuring in Europe', *New Political Economy* 16, no 2, (2011), 163-183.

Bieler, Andreas ve Lindberg, Ingemar. (eds), *Global Restructuring, Labour and the Challenges for Transnational Solidarity*, (London: Routledge, 2011).

Bieler, Andreas ve Morton, Adam David.'Another Europe is Possible'? Labour and Social Movements at European Social Forum', *Globalizations* 1, no 2, (2004), 305-327.

Bieling, Hans-Jürgen, Jager, Johannes ve Ryner, Magnus. 'Regulation Theory and the Political Economy of the European Union', *Journal of Common Market Studies* 54, no 1, (2016). 53-69.

Bonefeld, Werner. 'European economic constitution and the transformation of democracy: On class and the state of law', *European Journal of International Relations* 21, no 4, (2015), 867-886.

Bonefeld, Werner. 'Authoritarian Liberalism: From Schmitt via Ordoliberalism to the Euro', *Critical Sociology* 43, no 4-5, (2017), 747-761.

Boyer, Robert. 'The Unanticipated Fallout of European Monetary Union: The Political and Institutional Deficits of the Euro' İçinde *After the Euro, Shaping Institutions for Governance in the Wake of European Monetary Union,* ed. Colin Crouch, (Oxford: Oxford University Press, 2000), 24-88.

Bruff, Ian. 'The rise of authoritarian neoliberalism. Rethinking Marxism', *A Journal of Economics, Culture and Society* 26, no 1, (2014), 113-129.

BusinessEurope. 'BusinessEurope Priorities for the European Economic Recovery', 2009, Erişim Tarihi: Kasım 15, 2019. https://www.businesseurope.eu/sites/buseur/files/media/imported/2009-00156-E.pdf

BusinessEurope. 'Position Paper: Artificial Intelligence', 2017, Erişim Tarihi: Kasım 17, 2019. https://www.businesseurope.eu/sites/buseur/files/media/position_papers/internal_market/2017-12-15_artificial_intelligence.pdf

BusinessEurope. 'Position Paper: Joint Declaration on a horizontal EU SME policy – SME Round Table', 2016 Erişim Tarihi: Kasım 17, 2019. https://www.businesseurope.eu/sites/buseur/files/media/position_papers/smes/2016-04-05_joint_declaration_on_horizontal_sme_policy.pdf

BusinessEurope. 'Position Paper: Joint statement in support of the WTO reform', 2019, Erişim Tarihi: Kasım 25, 2019. https://www.businesseurope.eu/publications/joint-business-statement-support-wto-reform

BusinessEurope. 'Position Paper: Reducing labour shortages by improving skills matching', 2019, Erişim Tarihi: Kasım 17, 2019. https://www.businesseurope.eu/sites/buseur/files/media/position_papers/social/2019-09-12_joint_statement_labour_shortages_and_skills_mismatches.pdf

BusinessEurope, 'Position Paper: The Future of EU Migration Policy', 2019, Erişim Tarihi:Kasım 17, 2019.

https://www.businesseurope.eu/sites/buseur/files/media/position_papers/social/2019-09-24_future_migration_policy.pdf

BusinessEurope. 'Strategy Paper: BusinessEurope recommendations for a flourishing European Digital Economy', 2014, Erişim Tarihi: Aralık 8, 2019. https://www.businesseurope.eu/sites/buseur/files/media/imported/2014-01155-E.pdf

Burnham, Peter. 'Class, Capital and Crisis: A Return to Fundamentals', *Political Studies Review* 8 (2010), 27-39.

Crouch, Colin, *Post-Democracy*, (Cambridge: Polity, 2004).

Dağdelen, İlhan. 'Avrupa Bütünleşme Sürecinde Yunanistan'ın Borç Krizi', *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* 10, no 2, (2011): 1-26.

Dünya Bankası, 'GDP Growth (Annual %)', Erişim Tarihi: Ekim 18, 2019.

https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2018&locations=EU&start=1990

Dünya Bankası, 'Youth Unemployment (% of total labour force ages 15-24)', Erişim Tarihi: 25 Kasım, 2019. http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.1524.ZS

Eichengreen, Barry. 'Drawing a line under Europe's crisis', İçinde *Completing the Eurozone Rescue: What More Needs to Be Done?*, ed. Richard Baldwin, Daniel Gros ve Luc Laeven, (London: Centre for Economic Policy Research (CEPR), 2010), s. 25-29.

ERT. 'Benchmarking Report, A Glance at the Competitiveness of Europe and its Industry, 2016. Erişim Tarihi: Kasım 28, 2019.

https://www.ert.eu/sites/ert/files/ert_benchmarking_report_2016_-_final_-_bookmarked_version.pdf

ERT. 'Benchmarking Report 2017, European Competitiveness and Industry', 2017, Erişim Tarihi: Aralık 28, 2019. https://www.ert.eu/sites/ert/files/generated/files/document/2017_12_-_benchmarking_report_-_final.pdf

ERT. 'Naturally Active for the Climate', 2017, Erişim Tarihi: Kasım 17, 2019.

https://ert.eu/pdf-information/2017-10-2017-10-27-naturally-active-for-the-climate-publication-pdf/

ERT. 'Strengthening Europe's Place in the World, Pledges and Priorities', 2019, Erişim Tarihi: Aralık 28, 2019. https://ert.eu/pdf-information/2019-07-2019-04-strengthening-europes-place-in-the-world-final-pdf/

ETUC. 'Digitalisation and Workers Participation: What Trade Unions, Company Level Workers and Online Platform Workers in Europe Think', 2018, Erişim Tarihi: Kasım 15, 2019. https://www.etuc.org/en/publication/digitalisation-and-workers-participation-what-trade-unions-and-workers-think

ETUC. 'ETUC Action Programme 2015-2019, 13th Congress Paris', 2015, Erişim Tarihi: Aralık 7, 2019. https://www.etuc.org/en/publication/etuc-action-programme-2015-2019

ETUC. 'ETUC Action Programme 2019-2023, 14th Congress Vienna, A Fairer Europe for Workers', 2019, Erişim Tarihi: Aralık 9, 2019. https://www.etuc.org/en/publication/etuc-action-programme-2019-2023

ETUC. 'ETUC Platform on the Future of Europe', 2017, Erişim Tarihi: Aralık 9, 2019.

https://www.etuc.org/sites/default/files/publication/files/ces-brochure_future_of_europe_en_v2_01.pdf

ETUC. 'ETUC Position: WTO Reform to promote sustainable development, social justice and decent work', 2019, Erişim Tarihi: Aralık 15, 2019. https://www.etuc.org/en/document/etuc-position-wto-reform-promote-sustainable-development-social-justice-and-decent-work

ETUC. 'Manifesto of the European Trade Union Confederation Ahead of the European Parliament Elections', 2014, Erişim Tarihi: Kasım 9, 2019. https://www.etuc.org/sites/default/files/publication/files/manifesto_en.pdf

ETUC. 'Paris Manifesto, 13th Congress', 2015, Erişim Tarihi: Kasım 17, 2019.

https://www.etuc.org/en/publication/paris-manifesto-2015-2019

ETUC. 'The European 2020 Strategy: Facing the crisis: Is European employment policy up to the challenge?', 2010, Erişim Tarihi: Aralık 17, 2019. https://www.etuc.org/sites/default/files/brochure-2_1.pdf

Eurostat, 'Unemployment Rate Annual', Erişim Tarihi: Kasım 17, 2019.

https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tipsun20&plugin=1

ETUC. '15 ETUC priorities for the new mandate of the EU institutions', 2019, Erişim Tarihi:Aralık 7, 2019. https://www.etuc.org/en/document/15-etuc-priorities-new-mandate-eu-institutions

Grauwe, Paul De. 'How to embed the Eurozone in a political union', İçinde *Completing the Eurozone Rescue: What More Needs to Be Done?*, ed. Richard Baldwin, Daniel Gros ve Luc Laeven, (London: Centre for Economic Policy Research (CEPR), 2010), s. 29-32.

Güngör, Kamil. 'Avrupa Birliği Ülkelerinde Borç Krizi ve Türkiye', *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 5, no 4, (2017): 259-273.

Holloway, John. 'Crisis, Fetishism, Class Composition' içinde *Open Marxism, Volume II Theory and Practice,* ed. Werner Bonefeld, Richard Gunn ve Kosmas Psychopedis, (London: Pluto, 1994), 145-169.

Kaya, Ayhan. *Avrupa'da Popülist Sağın Yükselişi: Karşılaştırmalı Analiz için Teorik Araçlar*, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2016).

Kutlay, Mustafa. 'Euro Krizinin Politik Ekonomisi ve AB'nin Uluslararası Sistemdeki Geleceği' içinde *Ülke Deneyimleri Işığında Küresel Kriz ve Yeni Ekonomik Düzen*, ed. Fikret Şenses, Ziya Öniş ve Caner Bakır (İstanbul: İletişim, 2013), 169-185.

Manners, Ian ve Whitman, Richard. 'Another Theory is Possible: Dissident Voices in Theorising Europe', *Journal of Common Market Studies* 54, no 1, (2016): 3-18.

Öniş, Ziya ve Kutlay, Mustafa. 'Ekonomik Bütünleşme/Siyasal Parçalanmışlık Paradoksu: Avro Krizi ve Avrupa Birliği'nin Geleceği', *Uluslararası İlişkiler* 9, no 33, (2012): 3-22.

Robinson, William I., *A Theory of Global Capitalism, Production, Class and State in a Transnational World*, (Baltimore: John Hopkins University Press, 2004).

Tsoukalis, Loukas. 'The JCMS Annual Review Lecture The Shattering of Illusions – And What Next?' *Journal of Common Market Studies* 49, Annual Review, (2011): 19-44.

Van Apeldoorn, Bastiaan. 'Transnationalisation and the Restructuring of Europe's Socioeconomic Order, Social Forces in the Construction of "Embedded Neoliberalism"' *International Journal of Political Economy* 28, no 1 (1998): 12-53.

Van Apeldoorn, Bastiaan. *Transnational Capitalism and the Struggle over European Integration*, (London: Routledge, 2002).

Van Apeldoorn, Bastiaan. 'The European capitalist class and the crisis of its hegemonic project' İçinde *Socialist Register*, ed. Leo Panitch ve Greg Albo (Pontypool: Merlin, 2014), 189-206.

Wallace, Helen. 'The JCMS Annual Review Lecture: In the Name of Europe', *Journal of Common Market Studies* 55 (2017): 8-18.

Yıldız, Ayselin. 'Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık' *Göç Araştırmaları Dergisi* 3, no 1, (2017): 36-67.

Yiğit, Dilek. 'Küresel Ekonomik Kriz Öncesi ve Krizin Etkileri ile Mücadele Sürecinde Avrupa Birliği'nde Ekonomi Yönetimi', *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* 1, no 1, (2012): 135-168.